

چکیده

اهداف پژوهش: هدف اصلی پژوهش حاضر، شناخت امکان ایجاد فهرستگان مجازی در آرشیوهای دیداری- شنیداری سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران در شهر تهران است.

روش/ رویکرد پژوهش: پژوهش حاضر به روش پیمایشی توصیفی انجام شده و جامعه مورد مطالعه ۲۰ آرشیو دیداری- شنیداری سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران در شهر تهران است. ابزار پژوهش، پرسشنامه محقق ساخته است. برای گردآوری اطلاعات از دو پرسشنامه مجزا برای مدیران و آرشیویست- کتابداران استفاده شده است. تعداد مدیران ۲۰ نفر و تعداد آرشیویست- کتابداران و کارمندان آرشیو ۱۲۲ نفر می‌باشند. رویی پژوهش حاضر صوری است و برای محاسبه پایایی درونی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است، که میزان آن ۰/۷۵ است.

یافته‌های پژوهش: منابع آرشیوی در حد متوسط سازماندهی شده‌اند. ۴۶/۹ درصد کارکنان با فهرستگان مجازی آشنایی دارند و میزان آشنایی آنها با سازماندهی منابع آرشیوی در حد متوسط است. ۵۹/۲ درصد از نرم‌افزار گنجینه استفاده می‌کنند. تبادل اطلاعات کتابشناختی در بین آرشیوها در حد متوسط است. ۵۲/۹ درصد مدیران بودجه آرشیوها را ناکافی می‌دانند. ۸۲/۴ درصد مدیران معتقدند که سیاست خاصی برای ایجاد فهرستگان در آرشیوها وجود ندارد. به عقیده ۶۸/۸ درصد مدیران هیچ سیاستی برای اشتراک منابع در بین آرشیوها پیش بینی نشده است. بیشتر مدیران معتقدند فیلم به‌عنوان مهم‌ترین منبع بهتر است در فهرستگان مجازی قرار می‌گیرد.

نتیجه‌گیری: تقریباً نیمی از کتابداران تدوین اصطلاحنامه‌ای مختص منابع آرشیوی را لازم می‌دانند. در بیشتر از نیمی از آرشیوها از قواعد فهرستنویسی انگلومریکن برای فهرستنویسی منابع استفاده می‌شود. در بیشتر آرشیوها از رده‌بندی روسو استفاده می‌شود. کمتر از نیمی از کتابداران با فهرستگان مجازی و بیش از نیمی از آنها با نمایه‌سازی آشنایی دارند. بیش از نیمی از مدیران، بودجه سالانه آرشیو را ناکافی می‌دانند. بیشتر کتابداران از نرم‌افزار گنجینه استفاده می‌کنند. بیشتر مدیران معتقدند که سیاست خاصی برای ایجاد فهرستگان در آرشیوها وجود ندارد. بیشتر کتابداران معتقدند تبادل اطلاعات کتابشناختی تاندازه‌ای بین آرشیوها وجود دارد. بیشتر آرشیوها تهیه تجهیزات فنی (اعم از سرور، رایانه، اجاره خط، و شبکه داخلی نرم‌افزار کتابخانه) را به‌عنوان اولویت نخست برای ایجاد فهرستگان مجازی انتخاب کرده‌اند. بنابراین، ایجاد فهرستگان مجازی از نظر امکانات نیروی انسانی و فیزیکی تقریباً مطلوب، ولی از نظر امکانات نرم‌افزاری و سیاست‌گذاری نامطلوب است.

کلیدواژه‌ها

فهرستگان / فهرستگان مجازی / آرشیو دیداری - شنیداری / امکان‌سنجی

مطالعات آرشیوی

فصلنامه گنجینه اسناد: سال بیستم و سوم، دفتر سوم، (پائیز ۱۳۹۲)، ۱۰۴-۹۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۱۱/۲۴ ■ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۱۲/۷

امکان‌سنجی ایجاد فهرستگان مجازی در آرشیوهای دیداری - شنیداری سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران در شهر تهران

فهیمة باب‌الحوایج^۱ | نسرین کاید^۲

مقدمه و بیان مسئله

عواملی مانند تقاضای روزافزون کاربر، دسترسی آسان به امکانات، نسخه‌برداری از کتابخانه‌ها و آگاهی کلی عموم مردم درباره نیاز به منابع، عواملی هستند که به روشی غیرمستقیم به اشتراکی شدن منابع کمک می‌کنند. پیشرفت‌های سریع به‌وجود آمده در فناوری اطلاعات به تعداد محصولات، فناوری‌ها، و خدمات اطلاعاتی پیشرفته منتهی شده‌اند که می‌توان آنها را به منظور دستیابی به هدف شبکه‌سازی، به‌خوبی توسط جامعه کتابداری آماده کار نمود (چادھاری^۳، ۱۳۸۸). یکی از خدمات اشتراک منابع ایجاد فهرستگان در دنیای مجازی کنونی، فهرستگان مجازی است.

با استفاده از فهرستگان‌ها، همه افراد اعم از مراجعه‌کننده یا کتابدار از محل همه یا بخشی از مدارک موجود در کتابخانه‌ها اعم از چاپی، خطی، دیداری و شنیداری، فیلم، ریزفیلم، نقشه، و نرم‌افزار مطلع می‌شوند (قنبری پور، ۱۳۷۸).

فهرستگان‌های مجازی، از نظر ماهیت، با فهرستگان‌های سنتی تفاوت ندارند؛ ولی فهرستگان سنتی سیاهه‌ای از رکوردهای تلفیق شده منابع و پیوستی از کتابخانه‌های دارای آن منابع است، و فهرستگان مجازی گروه‌هایی به‌هم متصل از فهرست‌های جداگانه کتابخانه‌هاست که جست‌وجو در آن بر پایه یک رابط کاربر واحد صورت می‌گیرد و براین اساس استوار است که کاربر نیاز ندارد بداند که فهرست‌های جداگانه‌ای را جست‌وجومی‌کند، زیرا نتایج حاصل، همان سیاهه‌ای واحد از رکوردها و اطلاعات در

۱. دانشیار کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران
f.babalhavaeji@gmail.com
۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، تهران، ایران (نویسنده‌مسئول).
nasrinkaid@yahoo.com
3. Chaudhary

مورد مکان‌هایی است که مدرک را نگهداری می‌کنند (گولد، ۱۹۹۹).
فهرستگان مجازی، نوعی نظام خودکار برای جست‌وجوی محتویات دو یا بیش از دو فهرست کتابخانه‌ای مجزا از یکدیگر است که در آن از استاندارد زد ۳۹/۵۰^۲ یا مکانیسم‌های دیگری برای توزیع جست‌وجو و بازیابی استفاده می‌شود و در آن رکوردهای فهرست در یک پایگاه داده منفرد یا مکان فیزیکی گردآوری شده‌اند (ریتز،^۳ ۲۰۰۶).
فهرستگان‌های مجازی، نه تنها اطلاعات کتابشناختی منابع را ارائه می‌کنند، بلکه وضعیت گردش نسخه‌های هر منبع را با اطلاعات دقیق محل نگهداری نمایش می‌دهند (بریدینگ،^۴ ۲۰۰۰).

آرشیوهای سازمان صدا و سیما، به عنوان گسترده‌ترین آرشیوهای دیداری- شنیداری، که در مقیاسی عظیم و به صورت پویا در ایران فعالیت دارند؛ حافظ گنجینه عظیمی از اسناد صوتی و تصویری هستند که پیوسته در برنامه‌سازی، تولید، پخش، تحقیق، الگوبرداری، و فروش مورد استفاده قرار می‌گیرند. مأموریت اصلی این آرشیوها، گردآوری و نگهداری مواد آرشیوها و کتابخانه‌ها و اطلاعات مربوط به آنها به روش علمی و ارائه خدمات و اطلاعات به موقع و صحیح به درخواست‌کنندگان طبق ضوابط و مقررات است.

شرایط حاضر در آرشیوها به این صورت است که برنامه‌ریزان سازمان، طبق ضوابط آرشیوها و خط‌مشی‌های سازمان به عضویت آرشیوها درآمده یا با معرفی نامه از واحد خود، براساس نیازشان از منابع و خدمات آرشیوها استفاده می‌کنند. لذا می‌توان گفت که محدودیت‌هایی برای تهیه‌کنندگان و برنامه‌ریزان در مکان‌یابی منابع مورد نظرشان وجود دارد. به‌همین منظور، وجود نوعی فهرستگان مجازی برای آگاهی برنامه‌ریزان از محل منابع در آرشیوها ضروری است.

در آرشیوهای دیداری- شنیداری سازمان مذکور هر یک از آرشیوها به‌طور جداگانه نرم‌افزار خاص خود را تهیه کرده و ورود اطلاعات می‌کنند، این مسئله موجب اتلاف منابع انسانی و مالی فراوان شده و یکدستی در سازماندهی منابع را نیز کاهش می‌دهد، تولید دوباره مواد سرمایه‌های گزافی را ایجاد می‌کند که می‌تواند در تولید سایر موارد صرف گردد. لذا وجود یک فهرستگان مجازی که مجموعه رکوردهای اطلاعاتی مختلف در آرشیوهای دیداری- شنیداری را به‌صورت در هم‌کرد و با رابط کاربری واحد جمع‌آوری کند و پایگاه اطلاعاتی جامعی را تشکیل دهد، ضروری است. به این ترتیب، با ایجاد فهرستگان مجازی کاربران آرشیوهای مذکور اعم از تهیه‌کنندگان، برنامه‌ریزان، پژوهشگران می‌توانند به‌صورت یکپارچه از منابع دیداری- شنیداری استفاده کنند.

هدف پژوهش حاضر، شناخت امکان ایجاد فهرستگان مجازی با توجه به عوامل

1. Gould
2. Z39.50
3. Reitz
4. Breeding

انسانی، عملیاتی، و فنی در آرشیوهای دیداری-شنیداری سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران در شهر تهران است.

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر پیمایشی توصیفی است. در این پژوهش، از دو پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است، یکی برای مدیران و دیگری برای آرشیویست-کتابداران. روایی این پرسشنامه‌ها صوری است و پایایی آنها به کمک آلفای کرونباخ محاسبه گردید و میزان آن ۷۵٪ به دست آمد.

در این پژوهش، تعداد ۲۰ آرشیو دیداری-شنیداری سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران، که مستقر در شهر تهران هستند، مورد بررسی قرار گرفته است. جامعه مورد مطالعه در این پژوهش شامل ۱۴۲ نفر و از دو گروه مدیران و آرشیویست-کتابداران تشکیل شده است، که از این میان ۱۱۵ نفر به پرسش پرسشنامه‌ها به طور کامل پاسخ دادند، بنابراین، نرخ پاسخگویی به پرسش‌ها به طور کل ۸۰/۹۸ درصد است.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های داخلی و خارجی در حوزه امکان‌سنجی فهرستگان‌ها، که امکانات نیروی انسانی، فنی و نرم‌افزاری و مالی را مورد بررسی قرار داده‌اند، از آن جمله می‌توان به پژوهش رادمهر (۱۳۸۴)، حاجی عزیزی (۱۳۸۷)، موسوی چلک (۱۳۸۸)، ویلیامز و مک لاری (۱۹۷۷)، استابلی، بول و کید^۱ (۲۰۰۱)، پریس و تامسون^۲ (۲۰۰۱) اشاره کرد. سایر پژوهش‌ها به موضوع‌هایی نظیر ایجاد فهرستگان ملی فهرستگان لاتین (قنبری پور، ۱۳۷۷)، تمرکز یا عدم تمرکز فهرستنویسی در آرشیوهای دیداری-شنیداری سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران (خراسانچی، ۱۳۸۰)، طرح‌های اشتراک منابع (نظری، ۱۳۸۰، میسینگهام^۳، ۲۰۰۷)، فهرستنویسی تعاونی (پانیدو^۴، ۱۹۹۶، خالدی، ۱۳۸۹)، اجرای استراتژیکی فناوری زد ۳۹/۵۰ (سی. یو. آر. ال، ۱۹۹۸)، بازیابی اطلاعات در فهرستگان‌های پیوسته (سابراهمانیام^۵، ۱۹۹۸)، فهرستگان‌های کوچک^۶ و کارینس^۷ (هارتلی و بوث، ۲۰۰۶) پرداخته‌اند.

پرسش‌های پژوهش

۱. وضعیت سازماندهی منابع آرشیوهای دیداری و شنیداری مورد پژوهش جهت ایجاد فهرستگان مجازی چگونه است؟

1. Williams and Maclaury
2. Stuble, Bull&kidd
3. Preece& Thompson
4. Missingham
5. Pinedo
6. Consortium of University and Research Libraries (CURL)
- Subrahmanyam
7. COPAC
8. Carins
9. Hartley and Booth

۲. وضعیت نیروی انسانی آرشیوهای دیداری و شنیداری مورد پژوهش برای ایجاد فهرستگان مجازی چگونه است؟
۳. وضعیت امکانات فنی، نرم‌افزاری و شبکه‌ای در آرشیوهای دیداری و شنیداری مورد پژوهش برای ایجاد فهرستگان مجازی چگونه است؟
۴. سیاست‌گذاری مدیریتی آرشیوهای دیداری و شنیداری مورد پژوهش جهت ایجاد فهرستگان مجازی چگونه است؟

یافته‌های پژوهش

ردیف	گویه	بیشترین درصد	کمترین درصد
۱	لزوم تدوین اصطلاحنامه منابع آرشیوی	۴۹	۲
۲	نگهداری انواع منابع آرشیوی	۷۵	۱۲/۵
۳	میزان سازماندهی منابع آرشیوی	۴۳/۸	۶/۳
۴	میزان منابع آرشیوی فهرستنویسی توصیفی شده	۸۰	۲۰
۵	میزان منابع آرشیوی فهرستنویسی تحلیلی شده	۳۸/۵	۷/۷
۶	انواع قواعد فهرستنویسی منابع آرشیوی	۵۸/۳	۱۶/۷
۷	انواع رده بندی منابع آرشیوی	۷۶/۹	۷/۷
۸	نمایه‌سازی محتوای منابع آرشیوی	۵۶/۳	۴۳/۸
۹	میزان نمایه‌سازی محتوای منابع آرشیوی	۴۷/۵	۵/۸
۱۰	میزان استاندارد سازی کلیدواژه‌های منتخب	۶۳/۶	۹/۱
۱۱	زبان مورد استفاده در نمایه‌سازی	۴۰	۲۰
۱۲	ابزارهای استاندارد سازی کلیدواژه‌های نمایه‌سازی شده	۶۲/۵	۳۷/۵

جدول ۱

وضعیت سازماندهی منابع آرشیوی

چنانچه در جدول ۱ مشاهده می‌شود ۴۹ درصد کتابداران تدوین اصطلاحنامه منابع آرشیوی را لازم می‌دانند. در ۷۵ درصد آرشیوها فیلم نگهداری می‌شود. ۵۸/۳ درصد از قواعد فهرستنویسی انگلومریکن استفاده می‌کنند. ۷۶/۹ درصد از رده‌بندی روسو استفاده می‌کنند. ۴۰ درصد آنها از هر دو زبان کنترل شده و کنترل نشده در نمایه‌سازی

استفاده می‌کنند. ۶۲/۵ درصد آنها از اصطلاحنامه اصفا برای استانداردسازی کلیدواژه‌های نمایه‌سازی شده استفاده می‌کنند.

ردیف	گونه	بیشترین درصد	کمترین درصد
۱	آشنایی با فهرستگان مجازی	۴۶/۹	۱
۲	آشنایی با نمایه‌سازی	۷۶/۵	۸/۲
۳	آشنایی با نرم افزارهای کتابداری	۷۲/۴	۳/۱
۴	میزان استفاده از سرعنوانهای موضوعی فارسی برای نمایه‌سازی	۳۵/۷	۱۰/۲
۵	آشنایی با فراداده	۷۲/۵	۸/۲
۶	آشنایی با سازماندهی منابع آرشیوی	۴۵/۹	۲
۷	آموزش آشنایی با سازماندهی منابع آرشیوی	۹۱/۷	۸/۳
۸	آموزش موارد ضروری برای ایجاد فهرستگان	۷۸/۱	---
۹	میزان آموزشهای ضمن خدمت درخصوص ایجاد فهرستگان	۷۲/۵	۳/۱

جدول ۲

وضعیت نیروی انسانی آرشیوها

برای پاسخ به پرسش دوم پژوهش که بیشتر اطلاعات آن از پرسشنامه کتابداران گردآوری شده، جدول ۲ طراحی شده است. ۴۶ نفر (۶۷/۹ درصد) از کتابداران تاندازه‌ای با فهرستگان مجازی آشنایی دارند. میزان آشنایی ۷۵ نفر (۷۶/۵ درصد) با نمایه‌سازی و آشنایی ۷۱ نفر (۷۲/۴ درصد) با نرم‌افزارهای کتابداری، همچنین آشنایی آنها با فراداده ۷۱ نفر (۷۲/۵ درصد) به میزان زیاد و تاندازه‌ای است و آشنایی با سازماندهی منابع آرشیوی ۴۵/۹ درصد است. ۷۵ نفر (۷۸/۱ درصد) آموزش آشنایی با نرم‌افزارهای کتابداری را برای ایجاد فهرستگان ضروری می‌دانند.

ردیف	گویه	بیشترین درصد	کمترین درصد
۱	نرم افزارهای مورد استفاده	۵۹/۲	۲
۲	میزان رضایت کارکنان از نرم افزارهای مورد استفاده	۵۴/۱	۱
۳	سرعت دسترسی به اینترنت	۵۵/۱	۶/۱
۴	میزان قطعی شبکه	۳۴/۷	۵/۱
۵	میزان امکان دسترسی به آرشیوها از طریق شبکه محلی و اینترنت	۵/۱	۷۳/۵
۶	میزان تبادل اطلاعات کتابشناختی در بین آرشیوها	۹۳/۹	۱
۷	شبکه بودن نرم افزار آرشیو	۵۶/۳	۴۳/۸
۸	تعداد رایانه هایی که نیاز به ارتقا دارند	۷۰/۶	۵/۹
۹	وجود امکاناتی از قبیل سرورها و سوپروایزرها برای متمرکز کردن اطلاعات در یک جا	۶۸/۸	۳۱/۳
۱۰	وجود پروتکلی برای تبادل اطلاعات بین آرشیوهای داخلی	۲۳/۵	۷۶/۶
۱۱	بررسی ارتباط شبکه آرشیوها با شبکه های داخل سازمان	۱۱/۸	۸۸/۲
۱۲	بررسی ارتباط شبکه آرشیوها با شبکه های داخل کشور	---	۱۰۰
۱۳	بررسی ارتباط شبکه آرشیوها با شبکه های خارج کشور	۵/۹	۹۴/۱
۱۴	وجود موتورکاشی برای ایجاد فهرستگان بین شبکه داخلی	۲۳/۵	۷۶/۵

جدول ۳

وضعیت امکانات فنی و نرم افزاری آرشیوها

در پاسخ به پرسش سوم پژوهش که اطلاعات آن، هم از پرسشنامه مدیران و هم پرسشنامه کتابداران گردآوری شده است و با توجه به جدول ۳ یافته های زیر به دست آمد. ۵۹/۲ درصد کتابداران از نرم افزار گنجینه استفاده می کنند. میزان رضایت آنها از نرم افزار مورد استفاده ۵۴/۱ درصد است. ۵۵/۱ درصد میزان سرعت دسترسی به اینترنت را مناسب می دانند. در طول روز، میزان قطعی شبکه حداقل و حتی بدون قطعی است. امکان دسترسی به آرشیوها از طریق شبکه محلی و اینترنت ۵/۱ درصد است. بیشتر

کتابداران (۹۳/۹ درصد) معتقدند تا اندازه‌ای تبادل اطلاعات کتابشناختی در بین آرشیوها وجود دارد. ۵۶/۳ درصد معتقدند نرم‌افزار آرشیوتحت شبکه است. ۷۰/۶ درصد رایانه‌ها نیاز به ارتقا دارند. نظر ۶۸/۸ درصد مدیران این است که امکاناتی از قبیل سرورها و سوپروایزرها برای متمرکز کردن اطلاعات در یکجا وجود دارد.

۲۳/۵ درصد مدیران معتقدند پروتکلی برای تبادل اطلاعات بین آرشیوهای داخلی وجود دارد. بیشترین پاسخگویی به وجود ارتباط شبکه آرشیوها با شبکه‌های داخل سازمان (۱۱/۸ درصد) و وجود ارتباط شبکه آرشیوها با شبکه‌های خارج کشور (۵/۹ درصد) است.

ردیف	گویه	بیشترین درصد	کمترین درصد
۱	وجود سیاست‌گذاری خاص برای همایه‌سازی منابع	۶۶/۷	۳۳/۳
۲	وجود سیاست‌گذاری خاص جهت ایجاد فراداده	۵۶/۳	۴۳/۸
۳	بررسی موانع و مشکلات ایجاد فهرستگان مجازی	۶۲/۵	۱۸/۸
۴	بررسی میزان بودجه سالانه آرشیو	۴۷/۱	۵۲/۹
۵	اهم موارد برای ایجاد فهرستگان مجازی	۷۰/۶	۹/۵
۶	وجود سیاست خاصی برای ایجاد فهرستگان در آرشیوها	۱۷/۶	۸۲/۴
۷	سیاست‌گذاران آرشیوها	۴۱/۲	۲۹/۴
۸	میزان استفاده از کتابداران در سیاست‌گذاری	۷۵/۱	۱۲/۵
۹	میزان آشنایی مدیران با مدیریت رکوردها در محیط فهرستگان	۵۳	۱۷/۶
۱۰	وجود سیاست‌هایی برای اشتراک منابع در آرشیوها	۳۱/۳	۶۸/۸
۱۱	سطح موافقت با اشتراک منابع در آرشیوها	۵۶/۳	۶/۳
۱۲	میزان موافقت مدیران با همکاری آرشیو با سایر آرشیوها	۵۲/۹	۲۳/۵
۱۳	میزان موافقت مدیران با سازماندهی اشتراکی	۷۰/۶	۹/۵
۱۴	میزان سازماندهی اشتراکی آرشیوها	۱۱/۸	۴۱/۲
۱۵	آمادگی آرشیو مربوطه به عنوان سازمان هماهنگ کننده	۲۹/۴	۷۰/۶
۱۶	اولویت بندی منابع برای قرارگرفتن در فهرستگان	۳۳/۳	۷/۶

جدول ۴

وضعیت سیاست‌گذاری آرشیوها

اطلاعات مربوط به پرسش چهارم که از پرسشنامه مدیران گردآوری شده است و با توجه به جدول ۴ بدین صورت تحلیل می‌شود که: بیشترین پاسخگویی در مورد منابع و مشکلات ایجاد فهرستگان مجازی مربوط به ۱۰ نفر (۶۲/۵ درصد) است که آشنا نبودن با روش‌های سازماندهی اطلاعات را به عنوان اولویت نخست انتخاب کرده‌اند. ۸ نفر (۴۷/۱ درصد) میزان بودجه آرشیو را کافی می‌دانند. ۱۲ نفر (۷۰/۶ درصد) تهیه تجهیزات فنی (اعم از سرور، کامپیوتر، اجاره خط، و شبکه داخلی نرم‌افزار کتابخانه) را به عنوان اولویت نخست برای ایجاد فهرستگان مجازی برگزیده‌اند. ۷ نفر (۴۱/۲ درصد) سیاست‌گذاران آرشیوها را مدیران ارشد و میانی و کتابداران تلقی کرده‌اند. ۹ نفر (۵۶/۳ درصد) با فهرستنویسی توصیفی و تحلیلی منابع در آرشیوها موافق هستند. بیشترین پاسخگویی در مورد میزان موافقت مدیران با سازماندهی اشتراکی (فهرستنویسی، رده‌بندی، نمایه‌سازی) به صورت متمرکز مربوط به ۱۲ نفر (۷۰/۶ درصد) است که گزینه «زیاد» و «تا اندازه‌ای» را انتخاب کرده‌اند. ۵ نفر (۳۳/۳ درصد) فیلم را به عنوان اولویت نخست منابعی انتخاب کرده‌اند که بهتر است اطلاعات آن در فهرستگان مجازی قرار گیرد.

نتیجه‌گیری

تقریباً نیمی از کتابداران (۴۹ درصد) تدوین اصطلاحنامه‌ای مختص منابع آرشیوی را لازم می‌دانند، که با پژوهش قربانی (۱۳۷۳) همسویی دارد که نتیجه گرفته است همه مراکز آرشیوی شهر تهران از اصطلاحنامه بهره می‌برند. اصطلاحنامه‌ها از ابزارهای ارزشمندی هستند که موجب ایجاد یکدستی در نمایه‌سازی و استانداردسازی در انتخاب کلیدواژه‌ها می‌شوند و شاید به همین دلیل تدوین اصطلاحنامه‌هایی مختص منابع آرشیوی می‌تواند در ایجاد فهرستگان راهگشا باشد، ولی این کار مستلزم وجود زیرساخت‌های لازم مانند گروه‌های متخصص واژه‌گزین و مدیریت اصطلاحنامه‌سازی است. در بیش از نیمی از آرشیوها (۷۵ درصد) فیلم نگهداری می‌شود. ۴۳/۸ درصد منابع آرشیوی به میزان بالای ۸۰ درصد سازماندهی شده‌اند. ۴۰ درصد از منابع به میزان بالای ۸۰ درصد بین ۶۰ تا ۷۹ درصد فهرستنویسی توصیفی شده‌اند. ۳۸/۵ درصد از منابع به میزان کمتر از ۲۰ درصد فهرستنویسی تحلیلی شده‌اند. خراسانچی (۱۳۸۰) بیان کرده است که عدم دستورالعمل مکتوب در زمینه چگونگی فهرستنویسی سبب نابسامانی در امر فهرستنویسی در آرشیوهای دیداری و شنیداری سازمان صدا و سیما موجود در شهر تهران شده است. در بیشتر از نیمی از آرشیوها (۵۸/۳ درصد) از قواعد فهرستنویسی انگلومریکن برای فهرستنویسی منابع استفاده می‌شود. در بیشتر آرشیوها (۷۶/۹ درصد) از رده‌بندی روسو

استفاده می‌شود. خالدی (۱۳۸۹)، در کتابخانه‌های مورد پژوهش خود نتیجه گرفته است که به‌منظور ایجاد یک‌دستی از رده‌بندی کنگره استفاده می‌شود.

بیش از نیمی از آرشیوها (۵۶/۳ درصد) محتوای منابع آرشیوی را نمایه‌سازی نمی‌کنند و ۴۷/۵ درصد محتوای منابع آرشیوی را به میزان کمتر از ۲۰ درصد نمایه‌سازی می‌کنند. یکی از وجوهی که آرشیوها را از کتابخانه‌ها متمایز می‌کند، سازماندهی اسناد از طریق نمایه‌سازی است. نمایه‌سازی فقط حدود ۲۰ درصد از محتوای منابع آرشیوی، بیانگر عدم انجام رسالت اصلی این آرشیو است، زیرا در صورت عدم نمایه‌سازی چگونه می‌توان انتظار داشت منابع بازیابی شوند یا چگونه می‌توان فهرستگان - حتی دستی - برای منابع این آرشیو تهیه کرد. معتمدی (۱۳۷۵)، در مقاله‌ای بیان می‌کند که نمایه مهم‌ترین ابزار در نظام‌های بازیابی اطلاعات و کلید اساسی برای دستیابی به اطلاعات مندرج در منابع اطلاعاتی است. بیشترین حد کلیدواژه‌هایی که به هر منبع اطلاعاتی تعلق می‌گیرد ۳۳/۳ درصد است و به بیشتر کلیدواژه‌ها (۷۰ درصد) جای‌نما اختصاص داده می‌شود و بیشتر از نیمی (۶۳/۶ درصد) از کلیدواژه‌های منتخب استانداردسازی می‌شوند.

۴۰ درصد آرشیوها از هردو زبان کنترل شده و کنترل نشده استفاده می‌کنند. خالدی (۱۳۸۹)، نتیجه گرفته است که کتابخانه‌های مراکز و مؤسسه‌های آموزشی تحت پوشش سازمان تحقیقات آموزش و ترویج کشاورزی از زبان ترکیبی (کنترل شده و کنترل نشده) استفاده می‌کنند.

بیشتر از نیمی از آرشیوها (۶۲/۵ درصد)، برای استانداردسازی کلیدواژه‌های نمایه‌سازی شده از اصطلاحنامه‌ی اصفا استفاده می‌کنند.

کمتر از نیمی از کتابداران (۴۶/۹ درصد) با فهرستگان مجازی و (۷۶/۵ درصد) با نمایه‌سازی آشنایی دارند. هارتلی و بوث (۲۰۰۶) هم نتیجه گرفته‌اند که برخی کاربران بالقوه کتابخانه‌ها، هنوز آگاهی بسیار اندکی از وجود فهرستگان‌ها دارند.

کمتر از نیمی از کتابداران (۳۵/۷ درصد) در حد متوسط به پائین از سرعنوان‌های موضوعی فارسی برای نمایه‌سازی استفاده می‌کنند.

بیش از نیمی از کتابداران (۷۲/۴ درصد) به‌میزان زیاد و تاندازه‌ای با نرم‌افزارهای کتابداری آشنایی دارند. حاجی‌زین‌العابدینی (۱۳۹۰)، بیان می‌دارد که امروزه نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، مهم‌ترین ابزار ذخیره و بازیابی اطلاعات در تمامی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی است. بیشتر کتابداران (۷۲/۵ درصد) با فراداده آشنایی دارند. کمتر از نیمی از کتابداران (۴۵/۹ درصد) با سازماندهی منابع آرشیوی آشنایی زیادی دارند.

بیشتر افراد (۹۱/۷ درصد) در زمینه سازماندهی منابع آرشیوی آموزش دیده‌اند و بیشتر

افراد (۷۷/۱ درصد) آشنایی با نرم‌افزارهای کتابداری را برای ایجاد فهرستگان ضروری می‌دانند. میزان آموزش‌های ضمن خدمت درخصوص ایجاد فهرستگان کارکنان در حد متوسط (۶۳/۳ درصد) است. منصوری و پشتوتنی‌زاده (۱۳۸۶)، معتقدند کارکنان برای داشتن کارایی بالاتر نیازمند آموزش مداوم ضمن خدمت می‌باشند تا سطح دانش آگاهی و مهارت‌های فنی، حرفه‌ای، و شغلی خود را ارتقا دهند.

بیشتر کتابداران (۵۹/۲ درصد) از نرم‌افزار گنجینه استفاده می‌کنند. موسوی چلک (۱۳۸۹)، در پژوهش خود نتیجه گرفته در بیشتر کتابخانه‌های مورد مطالعه از نرم‌افزار پارس آذرخش استفاده می‌شود.

بیشتر از نیمی از کتابداران (۵۴/۱ درصد) معتقدند که نرم‌افزار مورد استفاده در حد متوسط پاسخگویی نیاز آنها درخصوص سازماندهی اطلاعات است.

سرعت دسترسی به اینترنت از نظر بیشتر کتابداران مناسب (۵۵/۱ درصد) است و در طول روز میزان قطعی شبکه حداقل (۳۴/۷ درصد) یا بدون قطعی است.

۴۳/۹ درصد از کتابداران معتقدند که میزان امکان دسترسی به آرشیوها از طریق شبکه (محل و اینترنت) برای همه کاربران بسیار اندک است. ۹۳/۹ درصد کتابداران معتقدند تا اندازه‌ای تبادل اطلاعات کتابشناختی در بین آرشیوها وجود دارد. ۵۶/۳ درصد کتابداران معتقدند که نرم‌افزار آرشیو تحت شبکه است. بیشتر رایانه‌های موجود در آرشیو (۷۰/۶ درصد) برای انجام عملیات فهرستگان نیاز به ارتقا دارند.

کارمندان آرشیوها (۶۷/۸ درصد) معتقدند که امکاناتی از قبیل سرورها و سوپررایزرها برای مدیریت اطلاعات در یکجا و به‌طور متمرکز وجود دارد.

بیشتر آرشیوها (۷۶/۵ درصد) معتقدند که برای تبادل اطلاعات بین آرشیوهای داخلی پروتکل در حد بسیار کم وجود دارد. توکلی‌زاده‌راوری و میرجلیلی (۱۳۸۸)، پروتکل پیشنهادی پی. ام. اچ، را معرفی کرده و آن را برای ایجاد فهرستگان اسناد آرشیوی ضروری می‌دانند.

بیش از نیمی از مدیران (۸۸/۲ درصد) معتقدند شبکه آرشیوها با شبکه‌های داخل سازمان، ۱۰۰ درصد مدیران معتقدند که با شبکه‌های داخل کشور، و ۹۴/۱ درصد معتقدند که با شبکه‌های خارج از کشور ارتباط ندارد.

۶۶/۷ درصد مدیران معتقدند که سیاست‌گذاری خاصی برای نمایه‌سازی منابع در آرشیوها وجود دارد.

نظر بیش از نیمی از مدیران (۵۶/۳ درصد) این است که سیاست‌گذاری خاص جهت ایجاد فراداده برای منابع آرشیوی وجود دارد.

بیش از نیمی از مدیران (۹/۵۲ درصد) بودجه سالانه آرشیو را ناکافی می‌دانند. هرچند با توجه به نتیجه‌گیری ویلیامز و مک لاری (۱۹۹۷)، با کمترین امکانات مالی ایجاد فهرستگان امکان‌پذیر است.

بیشتر آرشیوها (۶/۷۰ درصد)، تهیه تجهیزات فنی (اعم از سرور، رایانه، اجاره خط، و شبکه داخلی نرم‌افزار کتابخانه) را به‌عنوان اولویت نخست برای ایجاد فهرستگان مجازی انتخاب کرده‌اند و تأمین دستمزد برای نمایه‌سازی و تأمین دستمزد کارکنان ورود اطلاعات به فهرستگان را به‌عنوان اولویت دوم انتخاب کرده‌اند.

بیشتر مدیران (۴/۸۲ درصد) معتقدند که سیاست خاصی برای ایجاد فهرستگان در آرشیوها وجود ندارد. حاجی عزیزی (۱۳۸۷)، نتیجه گرفته که عدم سیاست‌گذاری‌های مناسب اصلی‌ترین مانع در مسیر تحقق فهرستگان الکترونیکی است. ۲/۴۱ درصد مدیران سیاست‌گذاران آرشیوها را مدیران ارشد و میانی و کتابداران می‌دانند. ۱/۷۵ درصد مدیران عقیده دارند که در سیاست‌گذاری از کتابداران استفاده می‌شود.

میزان آشنایی مدیران با مدیریت رکوردها در محیط فهرستگان ۵۳ درصد است. بیش از نیمی از مدیران (۸/۶۷ درصد) معتقدند که سیاست‌هایی برای اشتراک منابع در بین آرشیوها پیش‌بینی نشده است.

۳/۵۶ درصد مدیران با اشتراک منابع در سطح فهرست‌نویسی توصیفی و تحلیلی موافق هستند. ۹/۵۲ درصد با همکاری آرشیو خود با سایر آرشیوها در زمینه ارسال اطلاعات کتابشناختی منابع خود موافق هستند. بیش از نیمی از مدیران (۶/۷۰ درصد) با سازماندهی اشتراکی (فهرست‌نویسی، رده‌بندی، و نمایه‌سازی) به‌صورت متمرکز موافق هستند. ۲/۴۱ درصد مدیران معتقدند که سازماندهی اشتراکی (فهرست‌نویسی، رده‌بندی، نمایه‌سازی) بین آرشیوها بسیار کم است.

بیش از نیمی از آرشیوها (۶/۷۰ درصد) نمی‌توانند در صورت ایجاد فهرستگان مجازی در آرشیوهای شهر تهران به‌عنوان سازمان هماهنگ‌کننده عمل کنند.

۳/۳۳ درصد مدیران ابراز داشتند بهتر است فیلم به‌عنوان اولویت نخست در فهرستگان مجازی قرارگیرد، ۷/۳۵ درصد موسیقی را به‌عنوان اولویت دوم، ۷/۳۵ درصد نغمه‌ها را به‌عنوان اولویت سوم و ۵/۲۵ درصد سخنرانی را به‌عنوان اولویت چهارم برگزیده‌اند. در بیشتر آرشیوهای مورد بررسی فیلم نگهداری می‌شود، درحالی‌که نتایج موسیقی چلک (۱۳۸۹) نشان می‌دهد کتاب، مجله، و نشریه بیشترین رکوردهای فهرستگان پیشنهادی در پژوهش وی است.

شناخت توانایی‌های بالقوه فهرستگان‌های مجازی توسط مدیران موجب می‌شود تا

آنها ایجاد زیرساخت‌های مورد نیاز را در اولویت‌های خود قرار دهند. شناخت پروتکل‌ها، اشتراک منابع میان آرشیوها، نمایه‌سازی، استانداردسازی واژگان‌ها، آموزش کارکنان، و بسیاری از ملزومات که در پژوهش حاضر مشخص شد، موجب می‌شود تا سرمایه‌های ملی اتلاف نگردد و به‌جای دوباره‌کاری، نیروی انسانی توان خود را صرف مسائل دیگری نماید.

پیشنهاد‌های پژوهش

۱. اقدام مدیران آرشیوهای دیداری و شنیداری در زمینه رفع کاستی‌های موجود، برای مثال در زمینه کمبود بودجه و تجهیزات و امکانات فنی.
۲. آموزش کتابداران و مراجعان (برنامه‌ریزان، پژوهشگران، و تهیه‌کنندگان) در زمینه انواع خدمات فهرستگان و آشنایی با قابلیت‌های شبکه و خدمات نوین قابل ارائه در بستر شبکه.
۳. افزایش آگاهی مدیران آرشیوهای دیداری و شنیداری در زمینه فهرستگان‌ها و تأثیر آنها در رشد اشتراک منابع و تشویق آنها به ایجاد انجمن‌ها یا کنسرسیوم‌هایی که در آنها با کمک کتابداران به تعیین سازمان هماهنگ‌کننده و اتخاذ سیاست‌های لازم اقدام نمایند.
۴. تدوین اصطلاحنامه‌ای مختص منابع آرشیوی.
۵. اقدام به نمایه‌سازی منابع آرشیوی.
۶. اتخاذ سیاست‌هایی برای اشتراک منابع در آرشیوها از طرف مدیران رده بالای آرشیوهای دیداری و شنیداری.
۷. شبکه‌ای کردن آرشیوها.

منبع

- توکلی زاده راوری، محمد؛ میرجلیلی، سیدحسین (۱۳۸۸ بهار). ایجاد فهرستگان اسناد آرشیوی. *گنجینه اسناد*، ۱۹(۱)، ۶۷-۸۰.
- چادھاری، اس. کی. (۱۳۸۸). *راهکارهایی برای کتابخانه های مدرن* (زهرا اباذری، مترجم). تهران: چاپار.
- حاجی زین العابدینی، محسن؛ پازوکی، فاطمه؛ داود زاده سالستانی، سیروس (۱۳۹۰). *نرم افزارهای کتابخانه‌ای در ایران*. تهران: کتابدار.
- حاجی عزیزی، نادیا (۱۳۸۷). *امکان‌سنجی ایجاد فهرستگان الکترونیکی کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.
- خالدی، نیر (۱۳۸۹). *سازماندهی تعاونی اطلاعات کشاورزی کتابخانه‌های مراکز و موسسات آموزشی تحت*

- پوشش سازمان تحقیقات آموزش و ترویج کشاورزی در محیط اینترنت. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه آزاد. واحد علوم و تحقیقات.
- خراسانچی، مهرناز (۱۳۸۰). *مطالعه امکان‌سنجی تمرکز یا عدم تمرکز فهرست‌نویسی در آرشیوهای دیداری شنیداری سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران (موجود در شهر تهران)*. پایان‌نامه کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.
- رادمهر، علی (۱۳۸۴). *امکان‌سنجی ایجاد شبکه کتابشناختی کتابخانه‌های مرکزی دانشگاهها و موسسات پژوهشی*. پایان‌نامه دکتری تخصصی، دانشگاه شیراز.
- قنبری پور، امان‌الله (۱۳۷۷). *طرح ملی فهرستگان کتب لاتین کشور*. پیوسته [از: <http://www.irandoc.ac.ir/com/Reports/Union-Book.html>]
- منصوری، علی؛ پشتوتنی زاده، میترا (۱۳۸۶). *آموزش ضمن خدمت برای کتابداران در عصر نوین. فصلنامه کتاب، ۱۸(۲)*.
- موسوی چلک، افشین (۱۳۸۹). *امکان‌سنجی ایجاد فهرستگان پیوسته در کتابخانه‌های مرکزی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی و ارائه الگوی مناسب*. پایان‌نامه دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه آزاد اسلامی. واحد علوم و تحقیقات.
- نظری، مریم (۱۳۸۰). *سنجش نگرش مجریان طرح‌های اشتراک منابع پیرامون عوامل موفقیت همکاری بین کتابخانه‌ها و اشتراک منابع در کتابخانه‌های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری*. پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران.
- Breeding, Marshal (2000). Technologies for sharing Library Resources Information. *Today* 17(9): 60- 62.
- CURL (1998). CURL feasibility study to investigate potential applications and strategic implications of Z 39.50 technology on the COPAC service
- Gould, Sara. (1999). From card to clumps: A look at developments in the world of union catalogs. *Interlending & Document Supply* 27 (3): 116-121
- Hartley, R. J. and Helen Booth (2006). Users and union catalogs. *Journal of Librarianship and Information Science*. 38 (1) March: 7-20
- Missingham , Roxanne (2007) "Networking a nation : ILL developments in Australia"
Library Hi Tech vb, 25(2).
- Pinedo, Isa de (1996). Cooperative cataloguing: supply and exchange of data through a European Project and a European Union Feasibility study: the italian experience.

- 62nd IFLA General Conference - Conference Proceedings - August 25-31, 1996
- Preece, Barbara., Thompson, James (2001). Union and Virtual Catalogs in a Consortial Environment. *The Journal of Academic Librarianship*, 27(6):470- 472.
- Reitz, Joan M. online Dictionary for library and information science (ODLIS) . S.V “Virtual union catalog “. (on- line) from [http : // lu.com/ odlis - v.cfm](http://lu.com/odlis-v.cfm) (15 Apr.2006).
- Subrahmanyam, Bhagirathi (1998). Consistency of assigned class numbers derived from the Library of Congress classification scheme in university libraries: Issues of collocation and implications for information retrieval in online union catalogs. PhD diss., UNIVERSITY OF CALIFORNIA, LOS ANGELES
- Stuble, Peter; Rob Bull, and Tony Kidd (2001). FEASIBILITY STUDY FOR A NATIONAL UNION CATALOGUE
- Williams, Marta E. and Keith D. Maclaurry. (1977). A state _ wide union catalog Feasibility study: Final report on project III- - FY 1976.

